

Marek Saj CSsR

ORCID: 0000-0002-0365-1277

UKSW – Warszawa

Modus procedendi **w przypadku formalnego aktu wystąpienia z Kościoła**

Słowa kluczowe: wystąpienie z Kościoła, apostazja, przestępstwo, kara, skutki kary

Keywords: formal act of defection, apostasy, offence, penalty, consequences of penalty

Przez przyjęcie chrztu św. osoba staje się członkiem Kościoła, z właściwymi sobie prawami i obowiązkami¹. Zgodnie z Kodeksem prawa kanonicznego z 1983 roku, jednym z podstawowych obowiązków wiernego wobec Kościoła jest zachowanie z nim wspólnoty². Naruszenie tego obowiązku może nastąpić poprzez popełnienie przestępstwa apostazji, herezji bądź schizmy³. Najbardziej radykalny sposób zerwania więzi z Kościołem to formalny akt wystąpienia z niego. Ponieważ sytuacje takie mają miejsce coraz częściej, Stolica

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum 1984 [dalej: KPK], kan. 96: „Przez chrzest człowiek zostaje wcielony do Kościoła Chrystusowego i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami, które – zważywszy ich pozycję – są właściwe chrześcijanom, jeśli są we wspólnocie kościelnej i o ile nie przeszkadza sankcja nałożona zgodnie z przepisem prawa”; J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. I, ks. I: *Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Pallottinum 2003, s. 164–167.

² KPK, kan. 209 § 1: „Wierni zobowiązani są – każdy przez swoje własne działanie – zachować zawsze wspólnotę z Kościołem”.

³ KPK, kan. 751: „Herezją nazywa się uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiegś prawdziw, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe powątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, schizmą – odmowę uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo”. Kan. 1364 § 1: „Odstępca od wiary, heretyk lub schizmatyk podlega ekskomunie wiążącej mocą samego prawa, przy zachowaniu przepisu kan. 194 § 1, n. 2; duchowny może być ponadto ukarany karami, o których w kan. 1336 § 1, n. 1, 2 i 3”.

Apostolska wydała 13 marca 2006 roku list dotyczący tej kwestii⁴. Biorąc pod uwagę zawarte w nim wytyczne i mając także na względzie przepisy kodeksowe dające jej taką możliwość⁵, Konferencja Episkopatu Polski 27 września 2008 roku wydała „Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła”⁶, zaś 7 października 2015 roku ogłosiła „Dekret ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła”⁷. Przedmiotem niniejszego opracowania będzie przybliżenie procedury postępowania w sytuacji, kiedy wierny zgłasza wolę wystąpienia z Kościoła katolickiego formalnym aktem, zgodnie w wymienionych przepisami.

1. Osoba składająca oświadczenie

Wierny pragnący w sposób formalny wystąpić z Kościoła katolickiego winien być osobą pełnoletnią, czyli mającą pełnię praw w tej wspólnotcie⁸. Nadto ma posiadać zdolność do czynności prawnych, czyli jego działanie ma być działaniem świadomym i wolnym. Nie będzie takie wtedy, gdy akt ten dokonany będzie pod wpływem wywartego na tę osobę zewnętrznego przymusu, któremu w żaden sposób nie mogła się oprzeć⁹, bądź „pod wpływem ignorancji

⁴ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica*, 13.03.2006 (Prot. N. 10279/2006), http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20060313_actus-formalis_en.html. Tekst polski: Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, *Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica*, 13 marca 2006, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 5 (2006), s. 242–244.

⁵ KPK, kan. 455 § 1: „Konferencja Episkopatu może wydawać dekrety ogólne jedynie w tych sprawach, w których przewiduje to prawo powszechne, albo określa szczególne polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z własnej inicjatywy lub na prośbę samej Konferencji”.

⁶ Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła*, 27 września 2008, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 14 (2008) [dalej: *Zasady postępowania*], s. 89–91.

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, 7 października 2015, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015) [dalej: *Dekret ogólny*], s. 101–104. Po uzyskaniu *recognitio* Kongregacji Biskupów dekret ten otrzymał moc obowiązującą od 19 lutego 2016 roku.

⁸ KPK, kan. 98 § 1: „Osobie pełnoletniej przysługuje pełne wykonywanie jej uprawnień. § 2. W wykonywaniu swoich uprawnień osoba małoletnia podlega władzy rodziców lub opiekunów, z wyjątkiem tych spraw, w których małoletni na podstawie prawa Bożego lub kanonicznego są wyjęci spod ich władzy; co do ustanowienia opiekunów oraz ich władzy, należy zachować przepisy prawa cywilnego, chyba że w prawie kanonicznym co innego zastrzeżono albo biskup diecezjalny uznał w pewnych wypadkach, ze słusznej przyczyny, że należy zarządzić temu przez ustanowienie innego opiekuna”. Por. *Dekret ogólny*, p. 1.1.

⁹ KPK, kan. 125 § 1.

lub błędu dotyczącego samej istoty aktu lub warunku wymaganego w sposób bezwzględny¹⁰.

Należy tutaj podkreślić, że osobie składającej takie oświadczenie nie muszą już towarzyszyć świadkowie. Aktualne przepisy tego nie przewidują, w przeciwieństwie do zasad z 2008 roku. W nich można było przeczytać: „Aktu odstępstwa (...) może dokonać tylko osoba pełnoletnia (...) w obecności (...) dwóch pełnoletnich świadków. Zaleca się, by – jeśli to możliwe – przynajmniej jednym ze świadków był ktoś z rodziców lub chrzestnych odstępcy, którzy towarzyszyli mu niegdyś w przyjęciu do Kościoła¹¹, czyli podczas chrztu¹². Rodzice chrzestni są świadkami wiary, którzy mają pomagać rodzicom, „żeby ochrzczony prowadził życie chrześcijańskie odpowiadające przyjętemu sakramentowi i wypełniał wiernie związane z nim obowiązki¹³. Ich obecność przy składaniu oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła na pewno nie miała na celu wypomnienia im, że źle spełnili swoje zadanie względem chrześniaka/chrześniaczki. Raczej chodziło o możliwość dania takiej osobie jeszcze jednej szansy, żeby zastanowiła się nad swoją decyzją. Brak świadków takiego aktu, co przewidują obecne przepisy, służy jednak temu, by ciężar odpowiedzialności wystąpienia z Kościoła nie spoczął na rodzicach czy też chrzestnych.

2. Wymagana forma oświadczenia

Wystąpienie z Kościoła jest tak poważną decyzją, że prawodawca wymaga odpowiedniej formy takiego oświadczenia¹⁴. Nade wszystko ma ono mieć formę pisemną; nowe przepisy powtarzają tu poprzednie¹⁵. Oświadczenie konieczne musi być złożone osobiście przez zainteresowaną osobę¹⁶, nie ma więc możliwości posłużenia się kimś innym, np. pełnomocnikiem. By jeszcze bardziej to podkreślić, Konferencja Episkopatu Polski wprost wskazała, że przesła-

¹⁰ Tamże, kan. 126.

¹¹ Zasady postępowania, p. 5.

¹² KPK, kan. 872: „Przyjmujący chrzest powinien mieć, jeśli to możliwe, chrzestnego”. Kan. 873: „Należy wybrać jednego tylko chrzestnego lub chrzestną, albo dwoje chrzestnych”.

¹³ Tamże, kan. 872; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom*, 1975, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1993*, oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994, nr 5.

¹⁴ KPK, kan. 124 § 1: „Do ważności aktu prawnego wymaga się, by był on dokonany przez zdolną do tego osobę oraz by były w nim zawarte wszystkie jego istotne elementy konstytutywne i zostały wypełnione formalności oraz warunki wymagane przez prawo do ważności aktu”.

¹⁵ Dekret ogólny, p. 1.2; Zasady postępowania, p. 5.

¹⁶ Dekret ogólny, p. 1.2; Zasady postępowania, p. 5.

nie oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła drogą pocztową, elektroniczną lub złożenie go przed urzędnikiem cywilnym nie osiągnie zamierzonego skutku prawnego¹⁷. To także niemal dosłowne powtórzenie poprzednich przepisów¹⁸.

Wymaga się, by składane oświadczenie zawierało kilka elementów. Po pierwsze, dane personalne odstępcy, zgodne z dowodem tożsamości¹⁹, dalej dane dotyczące daty i parafii chrztu. Jeżeli chrzest miał miejsce w innej parafii niż składane jest oświadczenie, należy dołączyć świadectwo chrztu²⁰. Wola i motywacja zerwania wspólnoty z Kościołem nie powinny budzić wątpliwości, stąd występująca osoba winna to jednoznacznie wyrazić²¹. Oświadczenie ma także zawierać informacje, że akt ten dokonany zostaje dobrowolnie, z pełną świadomością konsekwencji, jakie za sobą pociąga²². Składane oświadczenie musi być własnoręcznie podpisane przez osobę występującą z Kościoła²³.

3. Miejsce złożenia oświadczenia

Dokumenty kościelne ściśle określają miejsce złożenia oświadczenia woli o wystąpieniu z Kościoła. Jest nim parafia aktualnego miejsca stałego lub tymczasowego zamieszkania składającego oświadczenie²⁴. Zagadnienie to nie powinno stwarzać żadnych wątpliwości, gdyż prawo kodeksowe jasno precyzuje, czym jest miejsce stałego lub tymczasowego zamieszkania. „Zamieszkanie stałe nabywa się takim przebywaniem na terytorium jakiejś parafii lub przynajmniej diecezji, które albo jest połączone z zamiarem pozostania tam na stałe, jeśli nic stamtąd nie odwoła, albo trwało przez pełnych pięć lat”²⁵. Z kolei „tymczasowe zamieszkanie nabywa się przez takie przebywanie na terenie jakiejś parafii lub przynajmniej diecezji, które albo jest połączone z zamiarem pozostania tam przynajmniej przez trzy miesiące, jeśli nic stamtąd nie odwoła,

¹⁷ Dekret ogólny, p. 6.1–3.

¹⁸ Zasady postępowania, p. 7.

¹⁹ Dekret ogólny, p. 2.1, 3.1. W Zasadach postępowania wymagano jeszcze danych świadków tego aktu; zob. p. 6.

²⁰ Dekret ogólny, p. 2.2; Zasady postępowania, p. 6.

²¹ Dekret ogólny, p. 2.3; Zasady postępowania, p. 6. Tak Dekret ogólny, jak i wcześniejsze Zasady postępowania nie podają wzoru takiego oświadczenia, gdyż dokument taki byłby jakby instruktażem, jak wystąpić z Kościoła. Istnieje jednak duża liczba stron internetowych, które to oferują. Po treści składanych oświadczeń widać, że niejednokrotnie odstępcy właśnie z takich źródeł korzystają.

²² Dekret ogólny, p. 2.4; Zasady postępowania, p. 6.

²³ Dekret ogólny, p. 2.5; Zasady postępowania, p. 6.

²⁴ Dekret ogólny, p. 1.2; Zasady postępowania, p. 5.

²⁵ KPK, kan. 102 § 1.

albo przedłużyło się rzeczywiście do trzech miesięcy²⁶. Należy także podkreślić, iż „stałe lub tymczasowe zamieszkanie traci się przez odejście z miejsca połączone z zamiarem niepowracania”²⁷.

Mowa jest tutaj o faktycznym zamieszkanui, nie zaś o zameldowaniu, które nie odgrywa w tym przypadku żadnej roli. Określenie stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania jest ważne, gdyż przez nie nabywa się własnego proboszcza i ordynariusza²⁸, którzy w tej procedurze są właściwymi przełożonymi.

4. Osoba przyjmująca oświadczenie

Obowiązujące przepisy jasno określają osobę, wobec której należy złożyć oświadczenie. Jest nią proboszcz, jak to zostało wyżej podkreślone, stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania²⁹. Zapis taki, jednakowy w obydwu dokumentach wydanych przez Konferencję Episkopatu Polski, różni się od tego, jaki znajdujemy w tekście Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, gdzie czytamy: „Wymaga się, poza tym, aby akt został ujawniony przez zainteresowanego w formie pisemnej kompetentnej władzy Kościoła katolickiego: własnemu Ordynariuszowi lub proboszczowi, który jedynie jest kompetentny, by stwierdzić, czy zaistniał akt woli o treści wyrażonej w p. 2”³⁰. Jest to jednak dokument dla całego Kościoła katolickiego, a poszczególne Kościoły partykularne mogły to zalecenie doprecyzować, jak stało się właśnie w Kościele w Polsce.

Można pytać, czy przed kimś innym, kto nie jest proboszczem³¹, można ważne złożyć omawiane tutaj oświadczenie. W sprawie tej zabierają głos niektórzy kanoniści, dla przykładu, Wiesław Wenz podkreśla, iż

normy wyraźnie stwierdzają, że chodzi o proboszcza, a nie o wikariusza parafialnego. Aby wikariusz mógł ważne przyjąć taki akt, musi uprzednio uzyskać

²⁶ Tamże, kan. 102 § 2.

²⁷ Tamże, kan. 106.

²⁸ Tamże, kan. 107 § 1: „Zarówno przez zamieszkanie stałe, jak i tymczasowe każdy uzyskuje własnego proboszcza oraz ordynariusza”.

²⁹ Dekret ogólny, p. 1.2.

³⁰ Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, *Actus formalis...*, dz. cyt., p. 5. W tym samym dokumencie Papieska Rada używa ogólnego sformułowania: „(...) przyjęcie do wiadomości tej decyzji przez kompetentną władzę kościelną”; tamże, p. 1.

³¹ Zgodnie z normą kodeksową, „proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa”; KPK, kan. 519; zob. Kongregacja Duchowieństwa, *Instrukcja Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, 4 sierpnia 2002, Poznań 2002, nr 18–22.

delegację do ogółu spraw albo do jednego określonego przypadku od ordynariusza albo proboszcza. Delegowanie tej władzy przypomina delegowanie upoważnienia do błogosławienia związków małżeńskich³².

Takiego samego zdania jest Tomasz Jakubiak³³.

5. Obowiązki osoby przyjmującej oświadczenie

Proboszcz, otrzymując od osoby pragnącej wystąpić z Kościoła oświadczenie, na początku weryfikuje jej tożsamość³⁴. Dane personalne widniejące na tym piśmie winny zgadzać się z danymi widniejącymi na dowodzie tożsamości. Następnie ma przeprowadzić, jak zaznacza Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski, „pełną troski rozmowę duszpasterską”³⁵. Jej celem jest przede wszystkim rozeznanie przyczyn tej decyzji³⁶. Ma więc podjąć takie starania duszpasterskie, „by zachęcić składającego oświadczenie woli do porzucenia jego zamiarów i obudzić wiarę zaszczerpioną weń przez sakrament chrztu”³⁷. O jakiego rodzaju starania miałyby chodzić, biskupi nie wspominają, zaznaczają jedynie, że winny one być podjęte „z miłością i roztropnością”³⁸. Z pewnością chodzi o sposób podejścia do tej osoby, aby spotkanie z proboszczem nie odbyło się w takiej atmosferze, że ona jeszcze bardziej utwierdzi się w swojej decyzji porzucenia Kościoła. Zasady postępowania polecały, by akt formalnego wystąpienia nie był „dokonywany w tym samym dniu, w którym osoba chcąca wystąpić z Kościoła zgłasza swój zamiar duszpasterzowi, ale dopiero po upływie czasu, jaki proboszcz roztropnie pozostawi do namysłu przed podjęciem tak poważnego w skutkach kanonicznych kroku”³⁹. Aktualne przepisy już o tym nie wspominają.

W sytuacji gdy składający oświadczenie podtrzymuje swoją decyzję, a proboszcz „nabył pewność moralną, że (...) jest [ona] wyrazem jego wolnej, nieprzymuszonej woli i dowodem na porzucenie wspólnoty z Kościołem, rozumianej jako zerwanie więzi wiary, sakramentów i władzy pasterskiej”⁴⁰,

³² W. Wenz, *Apostazja i formalny akt wystąpienia z Kościoła. Zasady postępowania w świetle norm kościelnych*, „Prawo i Kościół” t. 2, 2010, s. 34.

³³ T. Jakubiak, *Istotne elementy konstytutywne formalnego aktu wystąpienia z Kościoła oraz czynności związane z jego przyjęciem*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (2009), s. 324.

³⁴ Dekret ogólny, p. 3.1.

³⁵ Tamże, p. 3.2.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże, p. 3.3; Zasady postępowania, p. 8.

³⁸ Dekret ogólny, p. 3.3.

³⁹ Zasady postępowania, p. 8.

⁴⁰ Dekret ogólny, p. 4.

ma obowiązek poinformować go o konsekwencjach takiego aktu. Przede wszystkim jest to zaciągnięcie ekskomuniki *latae sententiae*⁴¹, która powoduje m.in. zakaz sprawowania i przyjmowania sakramentów oraz sprawowania sakramentaliów⁴², zakaz ministerialnego udziału w obrzędach kultu – dotyczy to w szczególności pełnienia funkcji chrzestnego, świadka bierzmowania czy też świadka zawarcia małżeństwa⁴³. Dalej, odstępcza ma zakaz wykonywania urzędów, posług i zadań w Kościele⁴⁴, zakaz przynależenia do publicznych stowarzyszeń, ruchów i organizacji kościelnych i katolickich⁴⁵, a także zostaje pozbawiony pogrzebu kościelnego⁴⁶. Wymienione w dekrecie biskupów polskich skutki wystąpienia z Kościoła formalnym aktem są jedynie przykładowe, o czym świadczy forma ich zapisu. W Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku podane są wszystkie konsekwencje takiego czynu⁴⁷. Tutaj jedynie warto podkreślić, że oprócz wymienionych skutków odstępcza nie może zawrzeć kanonicznego związku małżeńskiego bez zezwolenia ordynariusza miejsca⁴⁸. Przywoływane wyżej przepisy Konferencji Episkopatu Polski różnią się w tej kwestii. Otóż Zasady postępowania stanowią, iż

osoby, które dokonały formalnego aktu odstępcstwa, nie podlegają kanonicznej formie zawarcia małżeństwa (kan. 1117). Jeśli zamierzałyby zawrzeć małżeństwo ze stroną katolicką, podlegają przepisom zawartym w kan. 1071 § 1, 4° i 5°; 1124 oraz w Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim⁴⁹.

Z kolei w Dekrecie ogólnym jest wspomniane, jak to zostało już podkreślone, że na zawarcie takiego małżeństwa potrzeba zezwolenia ordynariusza⁵⁰. Obydwa zapisy zawierają odwołanie do tych samych kanonów Kodeksu prawa kanonicznego – jednak ich treść uległa zmianie po wejściu w życie Zasad postępowania. Papież Benedykt XVI zmodyfikował niektóre normy, wykreślając

⁴¹ Tamże, p. 3.4. Zob. kan. 1364 § 1; Zasady postępowania, p. 9.

⁴² Dekret ogólny, p. 3.4a; Zasady postępowania, p. 9.

⁴³ Dekret ogólny, p. 3.4b; Zasady postępowania, p. 9.

⁴⁴ Dekret ogólny, p. 3.4c; KPK, kan. 1331; Zasady postępowania, p. 9.

⁴⁵ Dekret ogólny, p. 3.4d; KPK, kan. 316; Zasady postępowania, p. 9.

⁴⁶ Dekret ogólny, p. 3.4e; KPK, kan. 1184 § 1 nr 1; Zasady postępowania, p. 9.

⁴⁷ Więcej na ten temat zob. m.in.: M. Saj, *Karne skutki wystąpienia z Kościoła katolickiego*, w: „*Musimy siac*”. *Księga pamiątkowa ku czci Gerarda Siwka CSsR (1938–2015)*, red. M. Pawliszyn, Kraków 2016, s. 317–335.

⁴⁸ Dekret ogólny, p. 13; KPK, kan. 1125, 1071 § 1 nr 4 i 5, 1071 § 2.

⁴⁹ Zasady postępowania, p. 10.

⁵⁰ Dekret ogólny, p. 13.

sformułowanie: „i nie odstąpiła od niego formalnym aktem”⁵¹. W konsekwencji osoba, która formalnym aktem wystąpiła z Kościoła i pragnie zawrzeć kanoniczny związek małżeński, zobowiązana jest do zachowania przy jego zawieraniu kanonicznej formy⁵².

Kolejnym obowiązkiem proboszcza po sprawdzeniu, czy oświadczenie zawiera wszystkie wymagane Dekretem ogólnym elementy⁵³, jest przesłanie do kurii swojej diecezji kopii złożonego oświadczenia oraz kopii świadectwa chrztu odstępcy⁵⁴. Oryginał oświadczenia woli pozostaje w archiwum parafii⁵⁵.

Gdyby proboszcz miał jakieś wątpliwości w ocenie konkretnego przypadku, wówczas obowiązkowo winien odnieść się do ordynariusza miejsca, by je wyjaśnić⁵⁶.

6. Obowiązki ordynariusza miejsca

Ordynariusz miejsca, otrzymawszy wspomnianą kopię oświadczenia i kopię świadectwa chrztu, weryfikuje oświadczenie pod względem formalno-prawnym. Gdy nie budzi ono zastrzeżeń, poleca proboszczowi parafii, w której odstępcą przyjął chrzest, dokonanie odpowiedniego wpisu do księgi ochrzczonych, także wtedy, gdy parafią chrztu jest parafia złożenia oświadczenia⁵⁷. Wpis umieszcza się na marginesie księgi w następującym brzmieniu: „Dnia... w parafii... w... złożył(a) formalne oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła katolickiego”⁵⁸. Od tej chwili adnotacja ta winna być wpisywana na świadectwie chrztu odstępcy⁵⁹. Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski nie przewiduje wydania żadnego zaświadczenia potwierdzającego fakt wystą-

⁵¹ Benedykt XVI, List apostolski motu proprio *Omnium in mentem* na temat zmian w Kodeksie prawa kanonicznego, 26 października 2009, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 5 (2010), s. 13–14.

⁵² M. Saj, *Kanoniczna forma zawarcia małżeństwa*, w: *Kanoniczne prawo małżeńskie – wybrane zagadnienia*, red. A. Chciałowska, K. Niewiadomska, M. Olkowicz, Warszawa–Kraków 2017, s. 118–121. Więcej na ten temat: U. Nowicka, *Obowiązywalność kanonicznej formy zawarcia małżeństwa po motu proprio Omnium in mentem*, „Prawo i Kościół” 3 (2011), s. 63–76. Zagadnieniu temu swoją monografię poświęcił R. Wierzchanowski, *Czy jeszcze katolik? Wystąpienie z Kościoła formalnym aktem*, Warszawa 2017, s. 384.

⁵³ Dekret ogólny, p. 5.

⁵⁴ Tamże, p. 4.2.

⁵⁵ Tamże, p. 4.1.

⁵⁶ Tamże, p. 5.

⁵⁷ Tamże, p. 7.

⁵⁸ Tamże, p. 10.

⁵⁹ Tamże.

pienia z Kościoła⁶⁰. Jedynym tego dowodem jest świadectwo chrztu, na którym umieszcza się taką adnotację⁶¹.

W sytuacji gdy odstępcą przyjął chrzest w parafii należącej do innej diecezji niż parafia jego aktualnego zamieszkania i równocześnie złożenia oświadczenia, ordynariusz miejsca przesyła informację o akcie wystąpienia z Kościoła do właściwego ordynariusza miejsca, aby ten polecił dokonanie stosownego wpisu w księdze ochrzczonych⁶². Jak łatwo zauważyć, jedynie ordynariusz miejsca danej diecezji ma prawo informowania parafii chrztu o wystąpieniu z Kościoła. Nigdy nie poleca tego bezpośrednio proboszczowi ordynariusz innej diecezji.

Ponieważ wystąpienie z Kościoła formalnym aktem powoduje zaciągnięcie ekskomuniki *latae sententiae*, ordynariusz miejsca może zadeklarować zaciągnięcie jej, zachowując przy tym właściwe przepisy prawa kanonicznego⁶³. Deklaracja taka oznacza stwierdzenie, że odstępcą jest już w kościelnej karze. Innymi słowy, jest to potwierdzenie popełnienia przestępstwa apostazji zagrożonego karą ekskomuniki *latae sententiae*⁶⁴. Nie można jej utożsamiać z nałożeniem kary. Wtedy mówilibyśmy o karze *ferendae sententiae*⁶⁵.

Może się zdarzyć, że informacja o wystąpieniu z Kościoła wpłynie z zagranicznej kurii diecezjalnej wprost do parafii chrztu, pomijając kurię diecezji, do której ta parafia należy. Wówczas proboszcz nie może dokonać adnotacji o wystąpieniu w księdze ochrzczonych, ale winien się skonsultować z własnym ordynariuszem miejsca, który podejmie w tej sprawie decyzję⁶⁶.

W poprzednio obowiązujących Zasadach postępowania nie ma mowy o ordynariuszu miejsca, któremu przekazuje się kopię oświadczenia i który poleca zapisanie tego faktu w parafialnej księdze ochrzczonych. Zamiast niego wymieniona jest kuria diecezjalna⁶⁷. Podkreślono jednak obowiązek dokonania wpisu także w duplikatach ksiąg metrykalnych⁶⁸, czego z kolei nie ma w przepisach obecnie obowiązujących. Nie oznacza to jednak, że dzisiaj nie

⁶⁰ Tamże, p. 11.

⁶¹ Tamże, p. 10.

⁶² Tamże, p. 8.

⁶³ Tamże. Dekret ogólny wymienia w tej kwestii następujące kanony KPK: 1364, 1342, 1718–1728.

⁶⁴ KPK, kan. 1364 § 1: „Odstępcą od wiary, heretyk lub schizmatyk podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, przy zachowaniu przepisu kan. 194 § 1, n. 2; duchowny może być ponadto ukarany karami, o których w kan. 1336 § 1, n. 1, 2 i 3”.

⁶⁵ Tamże, kan. 1314: „Kara jest najczęściej karą wymierzaną wyrokiem, to jest taką, iż nie wiąże winnego, jeśli nie zostanie wymierzona (...)”.

⁶⁶ Dekret ogólny, p. 12.

⁶⁷ Zasady postępowania, p. 12.

⁶⁸ Tamże.

należy tego czynić. W poprzednich przepisach wspomniana jest także sytuacja, że polski katolik za granicą wystąpił z Kościoła, ale dokonał tego aktu wobec urzędnika cywilnego. Parafia lub kuria, otrzymawszy takie zgłoszenie, nie powinna odnotować go w księdze ochrzczonych. Należało je zachować w archiwum parafii i sprawę wyjaśnić przy okazji rozmowy z tą osobą⁶⁹. Jeśli taka adnotacja została dokonana, a miało to miejsce przed wejściem w życie nowych przepisów, i wierny nie miał rzeczywistej woli wystąpienia z Kościoła, wówczas trzeba było zwrócić się do kurii z wnioskiem o anulowanie takiego wpisu. Gdy taka sytuacja wynikała przy okazji pogrzebu wiernego, wówczas nie należało mu odmawiać katolickiego pogrzebu, jeśli swoim życiem potwierdzał przywiązanie do Kościoła albo przed śmiercią dał znaki pokuty⁷⁰. Obecne przepisy także milczą o takiej sytuacji.

7. Zawieszenie skutków wystąpienia z Kościoła

Jak zostało to podkreślone, wystąpienie z Kościoła formalnym aktem pociąga za sobą określone w prawie skutki, do których należy m.in. zakaz przyjmowania sakramentów. Nie jest on jednak bezwzględny, gdyż w określonych okolicznościach może zostać zawieszony. Chodzi tu o niebezpieczeństwo śmierci (*periculum mortis*)⁷¹. Prawodawca kodeksowy używa właśnie tego łacińskiego terminu, mając na myśli sytuację, w której osobie zagraża śmierć np. z powodu choroby, operacji, działań wojennych, a więc „jednakowo prawdopodobne jest pozostanie przy życiu i śmierć”⁷². Tego rodzaju „niebezpieczeństwa śmierci nie należy utożsamiać z wypadkiem śmierci (*articulum mortis*), w którym jest pewność utraty życia. Wystarczy zatem, że zachodzi pierwsza ze wspomnianych sytuacji”⁷³. Gdyby się okazało, że źle oceniono niebezpieczeństwo śmierci i w rzeczywistości nie miało ono miejsca, zawieszenie skutków wynikających z wystąpienia z Kościoła, a tym samym udzielenie sakramentów pozostaje ważne. Zastosowanie ma tutaj bowiem norma kan. 144⁷⁴.

⁶⁹ Tamże, p. 16.

⁷⁰ Tamże, p. 17; KPK, kan. 1184 § 1: „Jeśli przed śmiercią nie dali żadnych oznak pokuty, pogrzebu kościelnego powinni być pozbawieni: 1. notoryczni apostaci, heretycy i schizmatycy”.

⁷¹ Dekret ogólny, p. 14; KPK, kan. 1352 § 1.

⁷² J. Krukowski, F. Lempa, *Sankcje w Kościele*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 4, Lublin 1987, s. 210.

⁷³ Tamże, s. 211.

⁷⁴ KPK, kan. 144 § 1: „W przypadku błędu powszechnego, faktycznego czy prawnego, a także w przypadku wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej, Kościół uzupełnia wykonawczą władzę rządzenia, zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i we-

Należy jeszcze podkreślić, że zawieszenie nie jest zwolnieniem z kary. „Sprawca przestępstwa pozostaje nadal w karze, co pociąga za sobą obowiązek odcierpienia kary albo uwolnienia się od niej przez absolucję niezbędną do zwolnienia z cenzury”⁷⁵. Przyczyną takiego podejścia prawodawcy jest troska o zbawienie katolika, który wystąpił z Kościoła. Jak twierdzi Tadeusz Pawluk, „Kościół nie chce nikogo, kto jest narażony na utratę życia, pozbawiać możliwości dostępu do źródeł łask oraz swojego wstawiennictwa”⁷⁶. Wierny taki może więc otrzymać sakramentalne rozgrzeszenie, przyjmując namaszczenie chorych i komunię św.⁷⁷. Dodatkowym koniecznym warunkiem skorzystania z tych sakramentów będzie dobrowolna prośba o ich przyjęcie i okazanie postawy nawrócenia⁷⁸.

Zgodnie z Dekretem ogólnym Konferencji Episkopatu Polski, gdy minie niebezpieczeństwo śmierci, wierny ponownie zobowiązany jest przestrzegać skutków zaciągniętej kary ekskomuniki za apostazję. Może jednak wyrazić wolę powrotu do pełnej wspólnoty Kościoła⁷⁹. Wtedy należy zastosować procedurę przewidzianą w takiej sytuacji⁸⁰.

Warto podkreślić, iż poprzedni dokument Episkopatu Polski na ten temat w identyczny sposób regulował kwestię zawieszenia skutków wystąpienia z Kościoła⁸¹.

8. Powrót do Kościoła po formalnym akcie wystąpienia

Po formalnym akcie wystąpienia z Kościoła jest możliwość powrotu do niego, ponieważ przyjęty sakrament chrztu św. wyciska niezniszczalny charakter. Inaczej powrót do pełnej wspólnoty Kościoła byłby niemożliwy⁸². Odstępca, który podjął taką decyzję, winien zgłosić się do proboszcza. Dekret ogólny

wewnętrzny” § 2: „Ten sam przepis ma zastosowanie do uprawnień, o których mowa w kan. 882, 883, 966 oraz 1111 § 1”.

⁷⁵ J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 286.

⁷⁶ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 108.

⁷⁷ Dekret ogólny, p. 14; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 286.

⁷⁸ Dekret ogólny, p. 14.

⁷⁹ Tamże, p. 14–15.

⁸⁰ Tamże, p. 16–17.

⁸¹ Zasady postępowania, p. 20.

⁸² Dekret ogólny, p. 15; KPK, kan. 849: „Chrzest, brama sakramentów, konieczny do zbawienia przez rzeczywiste lub zamierzone przyjęcie, który uwalnia ludzi od grzechów, odradza ich jako dzieci Boże i przez upodobnienie do Chrystusa niezniszczalnym charakterem włącza ich do Kościoła, jest ważnie udzielany jedynie przez obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem koniecznej formy słownej”.

nie określa bliżej, o jakiego proboszcza tu chodzi, jak to miało miejsce w sytuacji wystąpienia z Kościoła. Z drugiej jednak strony, logiczne jest, że chodzi znów o proboszcza miejsca zamieszkania, stałego lub tymczasowego, apostaty, a nie o jakiegokolwiek. Gdyby w międzyczasie osoba ta zmieniła miejsce zamieszkania, wówczas ktoś inny stałby się jej własnym proboszczem.

Zgłaszając się więc do proboszcza, należy złożyć u niego pisemną prośbę zawierającą dane personalne; dane dotyczące daty i parafii chrztu; dane dotyczące daty i miejsca, w którym zostało złożone oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła, wreszcie krótką informację o okolicznościach i motywacjach wystąpienia z Kościoła oraz pragnienia powrotu do pełnej z nim wspólnoty⁸³. Z kolei proboszcz musi rozeznąć, czy ta osoba jest już gotowa do takiego powrotu. Jeśli wynik rozeznania będzie pozytywny, wówczas w imieniu odstępcy zwraca się do ordynariusza miejsca, który jest właściwy do zwolnienia z tej kary z racji miejsca zamieszkania⁸⁴. Oprócz wspomnianych pism proboszcz ma także obowiązek przedstawić ordynariuszowi ewentualną kwestię małżeństwa zawartego przez odstępcę po wystąpieniu z Kościoła, by ustalić jego stan kanoniczny⁸⁵.

Ordynariusz, zwalniając z kary, ma o tym fakcie, a także o powrocie do pełnej wspólnoty z Kościołem poinformować proboszcza parafii chrztu tego wiernego. Poleca mu dokonanie w księdze ochrzczonych następującej adnotacji: „Dnia... powrócił(a) do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim”⁸⁶. Można w tym miejscu zapytać, czy ordynariusz miejsca powiadamia wprost proboszcza parafii chrztu. Na pewno tak, gdy wszystko dokonuje się w ramach jednej diecezji. Co jednak w sytuacji, gdy parafia chrztu znajduje się na terenie innej diecezji? Dekret ogólny o tym nie wspomina, wydaje się jednak, że winien tego dokonać ordynariusz miejsca, gdzie znajduje się parafia chrztu. Tak wynika z numeru 8 analizowanego dekretu, gdzie jest mowa o adnotacji

⁸³ Dekret ogólny, p. 16.1–4.

⁸⁴ Tamże, p. 17. Punkt ten w swojej treści odsyła do kan. 1356 § 1 nr 1 KPK, który wymienia osoby właściwe do zwolnienia z tej kary: „Z kary wymierzonej lub wiążącej mocą samego prawa, ustanowionej nakazem, który nie został wydany przez Stolicę Apostolską, może zwolnić: 1. ordynariusz miejsca, na którym przebywa przestępca”. Wydaje się jednak, że należało podać kanon wcześniejszy, gdyż mówimy tutaj o zwolnieniu z kary ustanowionej ustawą: „Z kary ustanowionej ustawą, jeśli jest wymierzona lub deklarowana, o ile nie jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej, mogą zwolnić: 1. ordynariusz, który upoważnił trybunał do wymierzenia lub deklarowania kary, bądź ją dekretem osobiście lub przez innego wymierzył lub deklarował; 2. ordynariusz miejsca, na którym przebywa przestępca, w porozumieniu jednak – chyba że byłoby to niemożliwe z racji nadzwyczajnych okoliczności – z ordynariuszem, o którym w n. 1” (kan. 1355 § 1).

⁸⁵ Dekret ogólny, p. 17.

⁸⁶ Tamże, p. 18.

o wystąpieniu z Kościoła. Ordynariusz miejsca aktualnego zamieszkania powracającego do Kościoła wiernego powinien zatem zwrócić się w tej sprawie do ordynariusza miejsca parafii chrztu, a ten poleca dokonanie adnotacji proboszczowi parafii chrztu.

Kolejną kwestią jest nałożenie przez ordynariusza miejsca odpowiedniej pokuty. Użyte wyrażenie „może” nie zobowiązuje go do tego⁸⁷. Z pewnością będzie to uzależnione od powodów wystąpienia z Kościoła, reakcji środowiska na tę decyzję i samego powrotu do pełnej jedności z kościelną wspólnotą. Pokuta, o której tutaj mowa, nakładana jest w zakresie zewnętrznym. Polega na obowiązku wykonania jakiegoś aktu religijnego, aktu pobożności czy też miłości względem bliźnich⁸⁸.

Porównując aktualne przepisy Kościoła w Polsce w kwestii powrotu do kościelnej wspólnoty po formalnym akcie wystąpienia z poprzednio obowiązującymi, należy zauważyć kilka różnic. Mianowicie, wcześniej odstępca musiał odbyć stosowne przygotowanie⁸⁹, obecnie nic się o tym nie mówi. Dalej, jego wolę powrotu należało przedstawić kurii diecezjalnej⁹⁰, która teraz nie jest wspomniana, co nie zmienia faktu, że będzie w sprawę zaangażowana, choćby w przygotowanie odpowiednich pism. Przy zagadnieniu zwolnienia przez ordynariusza z cenzury przywołano kan. 1357⁹¹, nie zaś 1356 § 1 nr 1, widniejący w nowych przepisach. Kolejna różnica to obowiązek złożenia wyznania wiary⁹², o czym aktualne procedury nie wspominają. Te z kolei mówią o nałożeniu pokuty⁹³, a poprzednie pomijają ten temat.

⁸⁷ Tamże; KPK, kan. 1358 § 2: „Kto zwalnia z cenzury, może postąpić zgodnie z kan. 1348 lub także nałożyć pokutę”.

⁸⁸ KPK, kan. 1340 § 1.

⁸⁹ Zasady postępowania, p. 18.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ Tamże; KPK, kan. 1357: „§ 1. Z zachowaniem przepisów kan. 508 i 976 z cenzury ekskomuniki lub interdyktu, wiążącej mocą samego prawa, jeszcze niedeklarowanej, może w zakresie wewnętrznym sakramentalnym zwolnić spowiednik, jeśli penitentowi jest trudno pozostawać w grzechu ciężkim przez czas konieczny do tego, aby zaradził kompetentny przełożony. § 2. Udzielając zwolnienia spowiednik powinien nałożyć na penitenta obowiązek odniesienia się w ciągu miesiąca, pod groźbą ponownego popadnięcia w karę, do kompetentnego przełożonego, bądź do kapłana posiadającego odpowiednie uprawnienia oraz zastosowania się do otrzymanych poleceń. Tymczasem spowiednik powinien nałożyć odpowiednią pokutę i w razie potrzeby nakazać naprawienie zgorzenia i wyrównanie wyrządzonej szkody. Odniesienia może dokonać także spowiednik bez podania nazwiska. § 3. Taki sam obowiązek odniesienia się z chwilą wyzdrowienia mają ci, którzy zgodnie z kan. 976 zostali zwolnieni z cenzury wymierzonej lub deklarowanej albo zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej”.

⁹² Zasady postępowania, p. 18.

⁹³ Dekret ogólny, p. 18.

* * *

Podsumowując, warto podkreślić, jak konieczna jest znajomość kościelnych przepisów dotyczących formalnego aktu wystąpienia z Kościoła katolickiego. Dotyczy to jednakowo duszpasterzy, jak i wiernych świeckich, tym bardziej że procedury obowiązujące w takich sytuacjach uległy zmianie. To z pewnością zaoszczędziłoby niepotrzebnych negatywnych emocji, jakie niejednokrotnie mają miejsce przy tego typu spotkaniach. Jednak nie tylko o stronę formalną zagadnienia tutaj chodzi, a o podkreślenie roli sakramentu chrztu św. i życia we wspólnocie Kościoła. Dlatego polscy biskupi tak wyraźnie akcentują te kwestie w zakończeniu aktualnie obowiązujących w tej materii przepisów. Czytamy w nich bowiem:

W związku ze wzrastającą tendencją sekularyzacji, pokusą życia pozbawionego wymiaru religijnego, Konferencja Episkopatu Polski zachęca usilnie wiernych do nieustannego pielęgnowania i pogłębiania więzi we wspólnocie ludu Bożego oraz odważnego dawania świadectwa wiary, aby wielorakie trudności, napięcia i kryzysy ziemskiego życia mogły być skuteczniej przezwyciężane. Wszystkich wiernych wzywa do modlitwy za braci i siostry, którzy jak ewangeliczne zagubione owce oddalili się od wspólnoty Kościoła, by powrócili na drogę jedności wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego.

To zobowiązanie i wyzwanie dla wszystkich wierzących.

Bibliografia

- Benedykt XVI, List apostolski motu proprio *Omnia in mentem* na temat zmian w Kodeksie prawa kanonicznego, 26 października 2009, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 5 (2010), s. 13–14.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum 1984.
- Jakubiak T., *Istotne elementy konstytutywne formalnego aktu wystąpienia z Kościoła oraz czynności związane z jego przyjęciem*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (2009), s. 321–330.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła*, 7 października 2015, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 27 (2015), s. 101–104.

- Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja duszpasterska o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom*, 1975, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1993*, oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1994, s. 13–21.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady postępowania w sprawie formalnego aktu wystąpienia z Kościoła*, 27 września 2008, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 14 (2008), s. 89–91.
- Kongregacja Duchowieństwa, *Instrukcja Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, 4 sierpnia 2002, Poznań 2002.
- Krukowski J., Lempa F., *Sankcje w Kościele*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 4, Lublin 1987.
- Krukowski J., Sobański R., *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. I, ks. I: *Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Pallottinum 2003.
- Nowicka U., *Obowiązywalność kanonicznej formy zawarcia małżeństwa po motu proprio Omnium in mentem*, „Prawo i Kościół” 3 (2011), s. 63–76.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica*, 13.03.2006 (Prot. N. 10279/2006), http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20060313_actus-formalis_en.html. Tekst polski: Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, *Actus formalis defectionis ab Ecclesia catholica*, 13 marca 2006, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 5 (2006), s. 242–244.
- Saj M., *Kanoniczna forma zawarcia małżeństwa*, w: *Kanoniczne prawo małżeńskie – wybrane zagadnienia*, red. A. Chciałowska, K. Niewiadomska, M. Olkowicz, Warszawa–Kraków 2017, s. 118–121.
- Saj M., *Karne skutki wystąpienia z Kościoła katolickiego*, w: „*Musimy siał*”. *Księga pamiątkowa Gerarda Siwka CSsR (1938–2015)*, Kraków 2016, s. 317–335.
- Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Wenz W., *Apostazja i formalny akt wystąpienia z Kościoła. Zasady postępowania w świetle norm kościelnych*, „Prawo i Kościół” t. 2, 2010, s. 21–43.
- Wierzchanowski R., *Czy jeszcze katolik? Wystąpienie z Kościoła formalnym aktem*, Warszawa 2017.

Streszczenie

Modus procedendi w przypadku formalnego aktu wystąpienia z Kościoła

Z racji pojawiania się przypadków występowania wiernych ze wspólnoty Kościoła potrzeba było opracowania norm proceduralnych, których należy przestrzegać, by taka decyzja była ważna i wywoływała określone w prawie skutki. W 2006 roku normy takie wydała Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, a następnie poszczególne Kościoły partykularne miały na jej podstawie wypracować własne uregulowania dotyczące tego zagadnienia. W Kościele w Polsce takie przepisy pochodzą z 2008 roku, w 2015 zostały znowelizowane. Niniejsze rozważania przedstawiają więc aktualnie obowiązującą procedurę formalnego aktu wystąpienia z Kościoła, uwzględniając przy tym racje prawne takich wymogów.

Summary

Modus procedendi in case of act of formal defection of the Church

For the reason that there were acts of leaving the community of the Church there arose a need for working out the legislative norms to be followed and obeyed to make such a decision valid and binding with regard to juridic consequences. In 2006 such norms were issued by the Papal Council for the Legislative Texts, and next, the particular Churches were obliged to worked out their own norms regarding that issue. In the Church in Poland such rules derive from 2008, and further, they were amended in 2015. Hence, the below study show the currently applicable norm for formal act of defection from the Church, and at the same, it takes into consideration the juridic aspects of such norms.